

Г. Я. Глуха, доктор економічних наук,
професор кафедри інноваційного менеджменту
та міжнародної логістики Дніпропетровського
університету імені Альфреда Нобеля

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВПЛИВУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ
І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІЧНИМ ЗРОСТАННЯМ**

Обґрунтовано концептуальні засади впливу інтеграційних і глобалізаційних процесів на механізм управління економічним зростанням. У контексті дослідження проаналізовано суб'єкти, об'єкти, напрями, проблеми та основні результати впливу, а також передумови трансформації ролі держави в сучасних умовах.

Ключові слова: управління економічним зростанням; державне регулювання; глобалізація.

The article is devoted to substantiation of the conceptual foundations of the impact of integration and globalization processes on the control mechanism of economic growth. In the context of the study analyzed subjects, objects, directions, problems and the main results of influence, as well as the conditions of transformation of the state's role in the modern world.

Key words: management of economic growth; government regulation; globalization.

Постановка проблеми. Забезпечення сталого економічного зростання є ключовою метою держави в сучасних умовах. Глобалізаційні процеси впливають на політику держав у сфері управління економікою, потребують її постійного коригування для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним дослідженням ролі держави в економічному зростанні та розвитку присвячено багато досліджень українських вчених, а саме: Р. Абдулліна [1], А. Оксененко [2], Б. Панасюка [3], В. Папш [4], І. Радіонової [5], М. Романюк [6], О. Стойко [7], В. Чаплюка [8], М. Чернухи [9]. Проблеми державного регулювання розглядали такі закордонні автори, як Д. Кауфман, А. Крау, М. Мاستрузі [10].

У ряді досліджень українських науковців розглядаються такі актуальні питання, як аналіз чинної системи управління економікою в Україні, вплив інститутів влади на економічні процеси та на підставі досвіду розвинутих країн визначаються їх недоліки й оцінюються перспективи вдосконалення.

І. Радіонова розглядає такі аспекти участі держави у стійкому зростанні: вплив на економічну динаміку шляхом створення виробничих послуг, що є причиною виникнення як позитивних, так і негативних екстерналій; екстерналії спричиняють відмінності між приватною та суспільною віддачами ресурсів; досягнення у такому разі високих темпів економічного зростання здійснюється за умови рівності приватної та суспільної віддачі ресурсів і, відповідно, приватного та суспільного темпів зростання [5, 42].

© Г. Я. Глуха, 2015

Р. Абдуллін, використовуючи підхід Д. Норта, приділяє увагу інституційним пасткам, що перешкоджають довгостроковому економічному зростанню, до яких належить залежність від траєкторії попереднього розвитку, від прихильності до рекомендацій неокласичної школи, яка, як вважає автор, була основою макроекономічної політики в Україні у першій половині 90-х рр. ХХ ст. [1]. Висновки про необхідність відходу в українській економічній політиці від монетарних підходів до кейнсіанських також робить у своїх працях Б. Панасюк [3]. О. Стойко розглядає необхідні трансформаційні зміни державних інститутів [7]. Д. Кауфман, А. Крау, М. Мاستрузі наводять методику оцінювання якості державного управління, яка використовується Світовим банком [10].

Мета статті – побудова на основі теоретичного узагальнення існуючих підходів концептуальної схеми впливу інтеграційних і глобалізаційних процесів на механізм управління економічним зростанням національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Під управлінням економікою розуміється свідомо цілеспрямована дія з боку держави, економічних суб'єктів на економічні об'єкти з метою спрямування їх у потрібне русло й отримання очікуваних результатів. При цьому характерною рисою управління економікою в сучасних умовах є пошук ефективних форм використання обмежених ресурсів в економічній ситуації, яка постійно ускладнюється [1]. Під державним регулюванням розуміється один зі складників державного управління, а саме встановлення та забезпечення державою загальних правил поведінки суб'єктів суспільних відносин, а також їх коригування залежно від зміни умов.

Як відомо, у сучасній соціально-економічній системі держава реалізує цілий ряд важливих функцій. До загальних функцій держави, як відомо, належать:

1) економічна, зміст якої становить забезпечення нормального розвитку економіки, організації зовнішньоекономічних зв'язків тощо;

2) політична, або функція безпеки, що спрямована на забезпечення державної і суспільної безпеки, соціальної і національної злагоди, охорону суверенітету;

3) соціальна, зміст якої полягає в захисті прав і свобод громадян, здійсненні заходів щодо задоволення соціальних потреб людей, підтримки необхідного рівня життя населення, створення належних умов для праці, побуту;

4) ідеологічна, метою якої є підтримка певної ідеології, в тому числі релігійної, організація освіти, підтримка науки, культури;

5) екологічна, що передбачає ряд заходів з охорони навколишнього середовища [11].

Ці функції змінюються у часі. Відбувається неминуче коригування пріоритетів, стратегій, засобів їх реалізації тощо. Необхідно наголосити також на тому, що процеси глобалізації вимагають суттєвої зміни ролі держави й трансформації її функцій.

Деякі автори вважають, що для таких умов характерна парадоксальна ситуація: необхідність зменшення функцій держави в умовах інтеграції та глобалізації відбувається на фоні потреби нарощування частки державного регулювання. При цьому ідеальний або ейфоричний образ глобалізації як процесу відкриття кордонів, що робить світ більш гомогенним, потрібно піддати критиці з абсолютною серйозністю і прискіпливістю [12].

Отже, на наш погляд, актуальний перегляд результату впливу на механізм управління економічним зростанням сучасних інтеграційних і глобалізаційних факторів. За таких умов однією з ключових проблем є визначення ролі держави у ході формування економічної політики сприяння економічному зростанню національної економіки, а також основних впливових інструментів державного регулювання у мінливому повсякденні.

Незважаючи на існування різних позицій щодо оцінки наслідків глобалізації у розрізі всього світового господарства, окремих країн і регіонів, зрозуміла об'єктивність цього процесу та необхідність пристосування до тих мінливих умов зовнішнього

середовища, які впливають на всі етапи розширеного відтворення. Така необхідність актуальна для всіх секторів економіки. Сфера державного регулювання й управління економічним зростанням не виняток. Очевидно, що вона є сферою, яка повинна найбільше враховувати глобалізаційні виклики.

Концептуальні засади впливу інтеграційних і глобалізаційних процесів на механізм державного регулювання, які набули подальшого розвитку на підставі узагальнення напрацювань інших фахівців, подано на рис. 1.

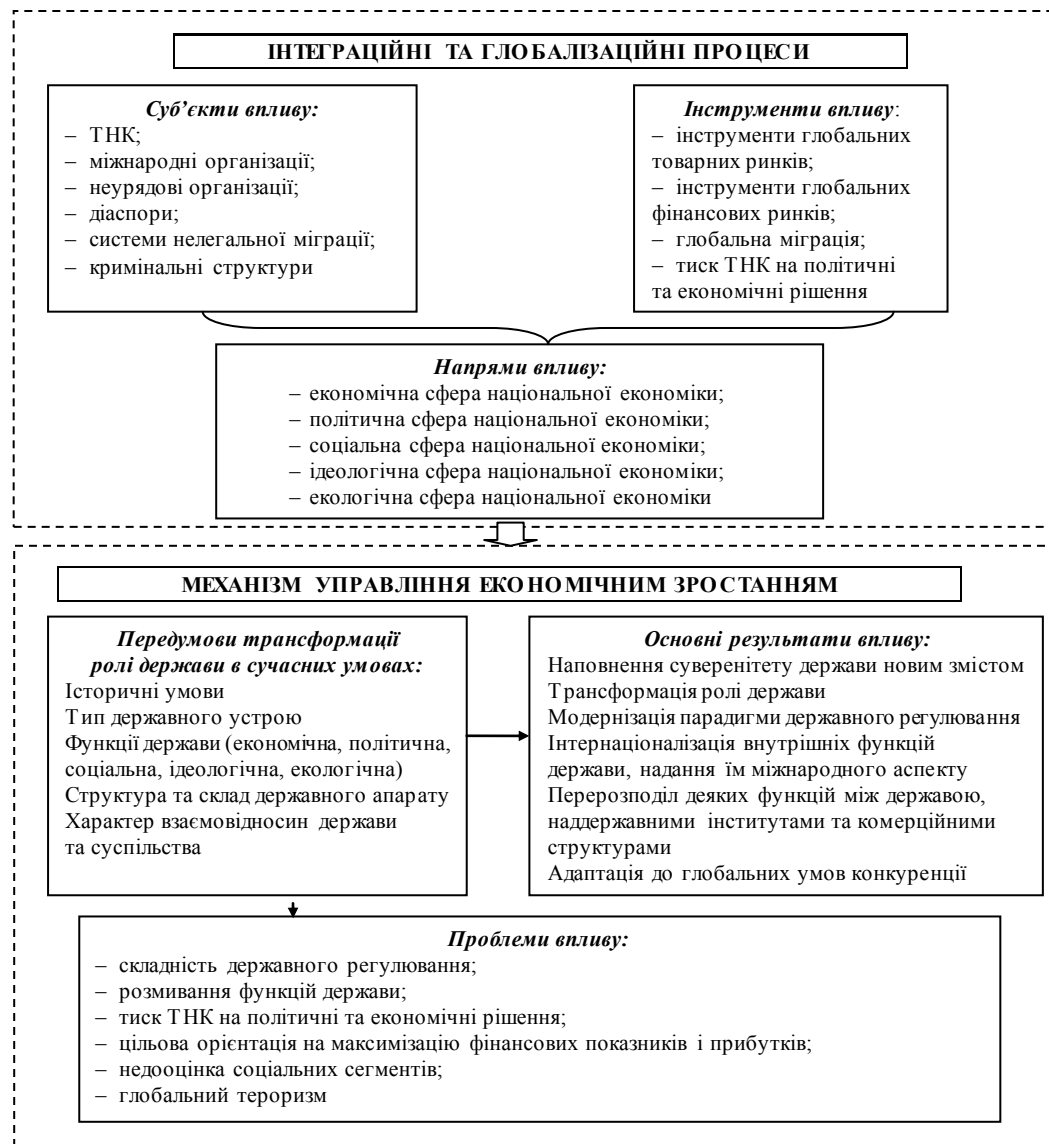

Рис. 1. Вплив інтеграційних і глобалізаційних процесів на механізм управління економічним зростанням

Для визначення передумов трансформації ролі держави у сучасних умовах, напрямів впливу глобалізації на механізм управління економічним зростанням, основних результатів і проблем впливу глобалізації виділено основні суб'єкти впливу та сучасні інструменти впливу на механізм управління економічним зростанням. Передумовами трансформації ролі держави в умовах глобалізації є історичні обставини, тип державного устрою, функції держави, структура та склад державного апарату, характер взаємовідносин держави і суспільства.

У цілому основними результатами впливу інтеграційних і глобалізаційних процесів у контексті проблем державного регулювання можна вважати: трансформацію суверенітету та ролі держави, модернізацію парадигми державного регулювання, інтернаціоналізацію внутрішніх функцій держави, перерозподіл деяких функцій між державою, наддержавними інститутами та комерційними структурами, адаптацію до глобальних умов конкуренції.

Серед проблем глобалізаційного впливу на національну економіку ми виділили ті, що, на наш погляд, потребують особливої уваги: складність державного регулювання; розмивання функцій держави; тиск ТНК на політичні та економічні рішення; цільова орієнтація на максимізацію фінансових показників та прибутків; недооцінка соціальних сегментів; глобальний тероризм.

У результаті інтеграційних та глобалізаційних процесів світ потребує глибокої трансформації і, відповідно, переосмислення та переформатування системи управління національною економікою.

Для створення такої ефективної системи управління економікою у мінливих умовах ринкові саморегулятори у вигляді основних складників ринкового механізму (попиту, пропозиції, ринкової ціни, конкуренції) повинні доповнюватися певними державними й регіональними регуляторами, до яких відносять інструменти законодавчого, виконавчого та контрольного характеру. Деякі вчені зазначають, що питання необхідності управління економікою з боку держави на сьогодні є риторичним, та вважають за необхідне знайти певний баланс між державним управлінням та ринковим саморегулюванням, який буде давати максимальний ефект [4, 46].

Оптимальне поєднання адміністративного регулювання та ринкового саморегулювання створює умови для успішного економічного розвитку країни.

Така думка базується на теоретичних дослідженнях економістів 80–90 рр. ХХ ст., які були присвячені окресленню ролі держави в регулюванні процесів економічного зростання та розвитку. У рамках цих досліджень розглядалися питання: можливості досягнення тривалого ефекту від сприяння політики держави економічному зростанню; можливості держави нівелювати спадний характер граничної віддачі факторів виробництва за екстенсивного економічного зростання; вирішення дилеми між необхідністю збільшення сукупного попиту за рахунок державних витрат для стимулювання економічного зростання та необхідністю збільшення податків для фінансування цих потреб бюджету, що негативно позначається на економічному зростанні.

Ця функція доповнюється всебічним контролем за виконанням правових вимог, координацією та встановленням загального напрямку діяльності суб'єктів, захистом їх законних інтересів і прав, визначенням та нормативним закріпленням пріоритетів тощо [9, 276].

Усі інструменти механізму управління економічним зростанням, до яких відносяться економічні функції держави й форми її впливу на економічну систему, методи державного регулювання, створюють підґрунтя для формування ефективних управлінських рішень, тобто є необхідною, але недостатньою умовою їх формування. Як бачимо

з історії розвитку нашої країни, значна роль у цьому процесі суб'єктивного фактора, тих суб'єктивних інтересів, які стають на заваді ефективного державного управління та економічного зростання у цілому.

Проте, як справедливо зазначив Б. Панасюк, на сьогоднішньому етапі розвитку України в основу діяльності органів державної влади необхідно покласти тезу про те, що “формування взаємозв’язку державного регулювання, економіки як саморегулюючої системи й індивідуальних потреб кожного громадянина є вищою функцією держави та мистецтвом спеціалістів, які займаються цією справою” [3, 45].

Міжнародні організації з кінця 80-х рр. минулого століття неодноразово звертали увагу на необхідність формування дієвих інститутів, що є запорукою успіху економічних реформ. Так, Світовий банк визначив, що якість державного управління є вирішальним чинником економічного зростання. Завдання державних інститутів – встановлення збалансованих правил економічної взаємодії, побудова правової держави і формування сильних фінансових інститутів, забезпечення прав власності та відкритої конкуренції [7, 631].

І хоча концепція управління широко обговорюється, досі не існує консенсусу стосовно єдиного визначення якості управління. Різні автори й організації пропонують широкий спектр визначень. Ми вважаємо за прийнятне використовувати визначення, запропоноване Світовим банком у 1992 р., що передбачає якість державного управління як “спосіб, за допомогою якого здійснюється управління економічними і соціальними ресурсами країни з метою розвитку” [10, 5].

Відповідно до цих визначень Світовим банком встановлені критерії належного державного управління та складається рейтинг якості державного управління.

У табл. 1 наведено три сфери державного управління, які розглядаються під час складання WGI, а саме:

- вибори уряду, моніторинг та заміна уряду;
- здатність уряду ефективно розробляти і здійснювати розумну політику;
- повага громадян і держави до інститутів, які регулюють економічні та соціальні взаємодії між ними.

Кожна сфера оцінюється двома інституційними показниками. Показники якості державного управління в Україні за 2012 р. теж наведено у табл. 1.

Крім того, на рис. 2 графічно подано результати цього рейтингу в Україні за період з 1996 до 2012 рр. Для побудови графіків ми взяли оцінку управління (в діапазоні від приблизно $-2,5$ (слабкої) до $2,5$ (сильної) продуктивності управління).

Як ми бачимо, за оцінками якості українського державного управління всі ці показники лежать у від’ємній напівплощині. Певне покращання відбувалося у період з 2004 до 2007 рр. У період світової кризи 2008–2009 рр. усі показники знизилися і сьогодні не суттєво (у межах похибки розрахунків) відрізняються від показників 1996 р. Тобто закономірним висновком може бути розробка таких заходів у державній політиці, які будуть позитивно впливати на якість наших державних інституцій.

Економіка України наразі переживає дуже складний період. Треба визнати, що система державного управління виявилася недостатньо готовою ефективно відповідати на існуючі виклики, протидіяти негативним чинникам, розробляти та приймати адекватні стратегічні рішення, забезпечувати їх своєчасну реалізацію. В результаті в Україні спостерігається тривале та глибоке падіння економіки, суттєве зниження рівня життя населення країни. Це свідчить про необхідність внесення принципових змін до системи

державної підтримки забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та її довготривалого зростання.

Таблиця 1

Показники ефективності державного управління за методикою Світового банку (за матеріалами [10; 13])

Сфери оцінки державного управління	Показники якості державного управління	Україна*	
		1996	2012
(а) Вибори уряду, моніторинг та заміна уряду	1. Вибори і підзвітність (VA) – визначення, якою мірою громадяни країни мають можливість брати участь у виборах уряду, а також свобода вираження думки, свобода асоціації і вільних засобів масової інформації	0,35	0,4
	2. Політична стабільність і відсутність насильства / Тероризм (PV) – визначення ймовірності того, що уряд буде дестабілізовано чи змінено неконституційними методами або із застосуванням насильства, у тому числі політичномотивованого насильства і тероризму	0,19	0,4
(б) Здатність уряду ефективно розробляти і здійснювати розумну політику	3. Ефективність роботи уряду (GE) – визначення якості суспільних послуг, якість державної служби і ступінь її незалежності від політичного тиску, якість розробки та здійснення політики, довіра політиці уряду	0,25	0,3
	4. Якість регулювання (RQ) – визначення здатності уряду формулювати та реалізовувати раціональну політику і правила, які дозволяють та сприяють розвитку приватного сектора	0,39	0,3
(с) Повага громадян і держави до інститутів, які регулюють економічні та соціальні взаємодії між ними	5. Верховенство закону (RL) – визначення ступеня впевненості агентів щодо дотримання правил суспільства, зокрема якості виконання контрактів, дотримання прав власності, роботи поліції і судів, а також ймовірності злочинності та насильства	0,2	0,25
	6. Боротьба з корупцією (CC) – визначення ступеня державної влади в корисних цілях, у тому числі різних проявів корупції, а також “захоплення” держави елітою та лобіювання приватних інтересів	0,13	0,17

**Процент серед усіх країн (в діапазоні від 0 (найнижчий) до 100 (найвищий) рангу)*

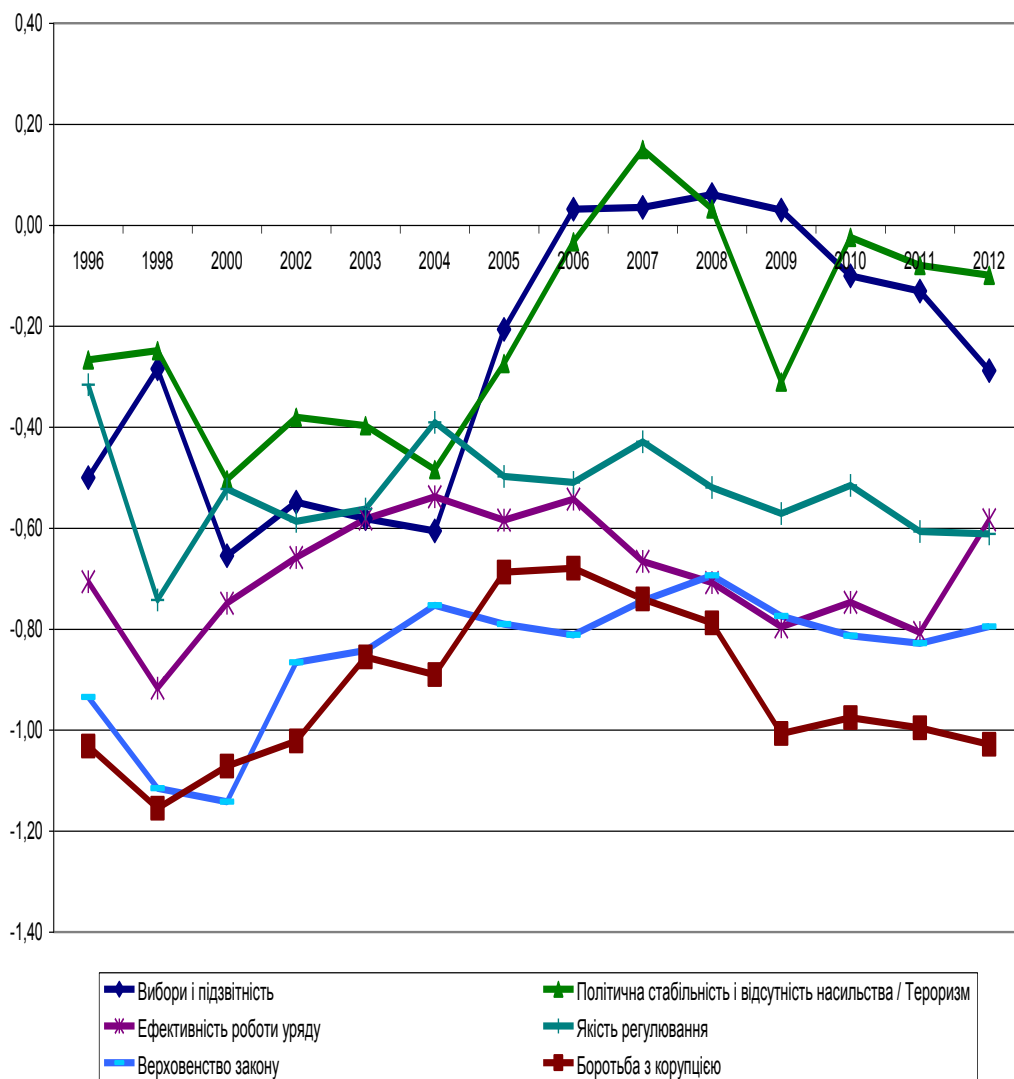

Рис. 2. Оцінки показників якості державного управління в Україні у період 1996–2012 рр. (побудовано за даними [13])

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Виходячи з даних аналізу, констатуємо, що нашій державі необхідно сформувати нову економічну політику. Основою зростання повинно стати оновлення виробничих потужностей. Тому необхідно знаходити такі інноваційні шляхи модернізації економіки, які забезпечать Україні інтенсивне зростання для підтримання політичної, соціальної та економічної стабільності. Державна політика сприяння економічному

зростанню та розвитку має врахувати помилки минулих етапів розвитку України, сприяти подоланню перешкод на шляху до її економічного розквіту.

Не існує універсальних рецептів побудови державного управління та відповідного досягнення сталого економічного зростання. Спираючись на позитивний досвід інших країн, необхідно шукати власні ефективні рішення. Управління економічним зростанням – відповідальна місія інститутів держави. Її успішна реалізація потребує системної, високопрофесійної, етично та соціально виваженої роботи.

Список використаних джерел:

1. Абдуллін Р. Державне управління економікою: практичний досвід та наукове знання / Р. Абдуллін // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 8. – С. 164–167.
2. Оксененко А. А. Аналіз світового досвіду реалізації податкової політики та визначення впливу податків на соціально-економічний розвиток країни / А. А. Оксененко // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. праць. – 2012. – № 2. – С. 11–17.
3. Панасюк Б. Я. Державне регулювання економіки як мистецтво / Б. Я. Панасюк // Фінанси України. – 2008. – № 5. – С. 42–55.
4. Папш В. Організаційно-економічний механізм інституційного забезпечення управління економікою: державний та регіональний аспект / В. Папш, І. Конопльова // Економіст. – 2008. – № 6. – С. 46–50.
5. Радіонова І. Ф. Економічне зростання за участі фінансів / І. Ф. Радіонова // Фінанси України. – 2008. – № 1. – С. 33–46.
6. Романюк М. В. Податкове регулювання як дієвий інструмент антикризової економічної політики / М. В. Романюк // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 66–71.
7. Стойко О. М. Трансформаційні зміни державних інститутів та якість державного управління / О. М. Стойко // Держава та право. – 2010. – Вип. 50. – С. 631–636.
8. Чаплюк В. З. Экономический рост в условиях трансформируемой хозяйственной системы: теория и практика : дисс. ... д-ра экон. наук : 08.00.01 / Владимир Захарович Чаплюк ; Рос. гос. социал. ин-т. – М., 2007. – 326 с.
9. Чернуха М. М. Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні / М. М. Чернуха // Держава та право. – 2011. – Вип. 51. – С. 275–281.
10. Kaufmann, Daniel; Kraay, Aart; Mastruzzi, Massimo. 2010. The worldwide governance indicators : methodology and analytical issues. Policy Research working paper ; no. WPS 5430. Washington, DC: World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://documents.worldbank.org/curated/en/2010/09/12802137/worldwide-governance-indicators-methodology-analytical-issues>
11. Співак В. М. Суверенна держава у процесі глобалізації / В. М. Співак // Порівняльно-правові дослідження : Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал. – 2009. – № 2. – С. 163–173.
12. Бульба В. Вплив глобалізації на трансформацію соціальних функцій держави [Електронний ресурс] / Бульба В. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-1/doc/4/07.pdf>
13. The World Bank. World Development indicators [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>